

A VALLÁS LÉTJOGOSULTSÁGA.

A mennyi előny és hátrorott nyereség származott abból a vallásra nézve, hogy azt, mint emberi lelki tüneményt és megnyilatkozást tudományosan kutatni, megvizsgálni kezdték, éppen annyi kár is származott. Az antropologia s annak részlettudományai, az összehasonlító vallástudomány s a lélektan összehalmozott adatai a maga egész történelmi fejlődésében és lelki minőségében feltárták a vallást. E kutatások eredményeképpen a vallás tekintélye nem annyira nőtt, mint inkább kisebb lett. Az orthodox, a tekintélyen alapuló vallásos hitek megintogtak, mert az kezdték észrevenni, hogy nem annyira isleni kinyilatkoztatásról van szó, mint inkább lassu, tökéletlen, lőrékeny emberi felfedezésről. Azok a tekintélyek (Bibliák s hitcikkek) melyek eddig elsősorban jelentették számára a vallást, a kutatások nyomán csak másodharmadrangu tényezőknak bizonyultak a vallást illetőleg — Ezeknek az embereknek nem tetszett és nem tetszik az, hogy a vallásnak ilyen

természetes története van, Azok kiknek a vallás kezdete, eredete és gyökere a paradicsom kerli jelenetben volt, abban a jelenetben, amikor Is ten beszél Ádámhoz és Évához, kiábrándítóan és kellemetlenül csalatkoztak a vallás primitiv, alacsony eredetén, melyet a tudományos vizsgálódás cáfolhatatlanul megjelöl. Ezeknek az embereknek a vallás igazsága ugylátszik függ annak eredetétől. Ha nem az égben kezdődött, akkor mit sem ér. Ha az ember nem kerül ide a földre tökéletes állapotban, ha van köze az állathoz, ha annak csak egy nemesebb, szellemibb tovább fejlődése akkor minden eddigi vallásos elgondolása porba hull. Ezek a képzelődések éppen olyan jelentéktelenek és éppen olyan kevésbé szántanak mélyen, mint az az ortodox keresztyének által sokat idézett Pál apostoli mondás mely szerint, „ha Krisztus fel nem támadott, akkor hiábavaló a mi prédikálásunk, de hiábavaló a ti hitek is” — (Pál. I. Kor. XV 14.) —

A vallás létjogosultsága és élete nincs veszélyeztetve ilyen részletkérdések miatt. Legfeljebb csak az szükséges, hogy sokan változtatásnak régebbi, valóságot nem képező, tudománytalan, legendásizü felfogásukon.

A rózsa mindig rózsa marad. Szépségéből

és illatából semmit nem von le az, ha pl. trágya dombon termelt. Az értéke sem vész el. A vallás értéke sem kisebbedik ezáltal, hogy nyilvánvalóvá lesz a természetes alacsony eredet. Az a fontos, hogy vajon most, ma igaz-e, kielégít-e engem. Ma már lassan kezdik az embereket is értékük és nem származásuk szerint elbírálni, sőt sok nagy embernél szinte érdem számba megy az alacsony sorsból való felvergődés.

Egy másik elgondolás szerint az a tény, hogy olyan hatalmas vallás panorámát lehet kimutatásba összeállítani, hogy olyan sok számu és fajta és egymástól annyira különböző vallás működik ezen a földön az emberek életében, szükségképpen ellenkezik a vallásos ember azon meggyőződésével, hogy van egy „emberfeletti” létező Valóság. Egyik vallásnak sem teológiája sem etikája nem azonos egy másik valláséival. Vagy egyetlen vallás történetében ellentmondásokat találunk. Látjuk, hogy vannak benne erkölcsi és teológiai felfogások, melyek ellenkeznek a tudományos világmagyarázattal. A legtöbb vallás hite és elgondolása gyerekes, tudománytalan és téves — Mindezek végtelenül alámossák a vallásos tapasztalatot megbízhatóságába vetett hitet. Azok elgondolása

szerint ugyanis akik csak felületesen gondolkoznak.

Ezek a kifogások nem logikus cáfolatai a vallásos álláspontnak. Ha máskülönben van alapja az Istenben való hitnek, ez ne zavarjon senkit. Az említett jelenségek nem az Isten nem létezését jelenthetik, hanem inkább azt árulják el, hogy a tapasztaló emberi elme nem tökéletes. Több hibás, esetleg görbe tükör különböző és valótlan képet ad egy bizonyos tárgyról, melyet tükröz: csacsiság volna azért, mert az egyes képek nem azonosak, azt mondani, hogy nincs is egy megfelelő valóság mely oka lehetett a különböző képeknek. „Az olyan tényezők, mint az öröklés, környezet, nevelés s más hatások eléggé megmagyarázzák az emberek vallásos tapasztalatainak és felfogásainak különbözőségét.”¹⁾ Mi emberek, annyit érünk és azok vagyunk, amivé minket ezek a különböző befolyások növeltek és alakítottak. A mi Istenről való felfogásunkat rendszeresen valamelyik erősebb tényező, vagy befolyásosabb mozzanat festi alá és határozza meg. Mint ahogy az élet más megnyilvánulásaiban sem egyformák, egy véleményűek az emberek, éppen úgy senki sem várhatja azt, hogy

¹⁾ Balmforth: „Illuzió-e a Keresztény tapasztalat”?
59 l.

minden fajú és műveltségű, minden korú emberben egy és ugyanazon fokú vallásos hajlam és tehetség legyen. Egyetlen ember sem teljesen Isten-vak, azonban a vallásos arravalóság úgy mennyiségileg, mint minőségileg változó az emberekben. Az uniformitás sem nem kívánatos, sem nem lehetséges.

Hogy egy bizonyos valamiről való vélemény különbség nem jelenti a „valami“-nek nem létezését nagyon szemléletesen látható a tudomány történetében. A naprendszer, a kövületek, növények és állatok és a világegyetem minden anyaga mindig ott volt, valóságosan létezett, legalább is amióta ember lakik a földön, mégis számtalan kicsinyes, képzelt, valótlan, gyermekes felfogások sorozatát ismerjük ezekről a tényekről. Csak a kő, fény, vonzás, anyag, erő egyes fogalmainak változásaira gondoltunk, csak az jusson eszünkbe, hogy mit gondoltak ez emberek régebb a napról, földről stb, mégis ezek ellenére nem mondhatnók, hogy mindezek nem léteznek.

Ezek és ehez hasonló dolgok a vallásos tapasztalat érvényességét és létjogosultságát nem vonhatják kétségbe. A valóban kételyekre alapot adó helyzet az volna, ha minden ember egy és ugyanazon vallásos elgondolású volna,

ha Istenről mindenkinek olyan tisztán elhatárolt és leírható tapasztalata volna, mint pl. egy darab kenyérről. Az Isten tökéletes természete, végtelensége olyan valami, amit olyan tökéletlen eszközzel, mint amilyen az emberi elme — teljesen, tisztán felfogni nem lehet.

A most említett két kifogás, vagy ellenvetés mellett van, egy sokkal komolyabb. Komolyabb azért, mert ez ellenvetésnek állítólag tudományos alapja van. A lélektan s különösen az úgynevezett újlélektan küldi a vallás felé a maga súlyos hadüzenetét s mert ez az új tudományág, nagyon divatos és általában kedvenc csemegéje mostanában az ifjúságnak, tekintélyes veszedelmet jelenthet a vallásnak. Éppen ezért ennek a kérdésnek egy egész fejezetet szentelünk.